

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen vonden plaats in het centrum van het huidige Utrecht. Ze staan in willekeurige volgorde:

- 1 De openbare uitoefening van de katholieke godsdienst wordt verboden en de Domkerk wordt een protestantse kerk.
  - 2 Op het Domplein wordt een monument onthuld ter nagedachtenis aan de burgers van Utrecht die in de strijd tegen de Duitse bezetting van Nederland zijn omgekomen.
  - 3 Op de plaats van het tegenwoordige Domplein wordt een versterking gebouwd met de naam Trajectum, ter bewaking van een doorwaadbare plaats in de grensrivier van het Romeinse Rijk.
  - 4 Tijdens de Bataafse Revolutie vernielen radicale democraten grafmonumenten van aristocraten in de Domkerk.
  - 5 Anton Mussert, de leider van de Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland (NSB), spreekt op het Domplein zijn aanhangers toe.
  - 6 Op de plaats van het tegenwoordige Domplein bouwt de Ierse missionaris Willibrord in opdracht van de paus en met steun van de Frankische koning een kerk om van daaruit het christendom te verspreiden onder de Friezen.
- 2p 1 Zet deze zes historische gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

- 2p 2 Het criterium om te bepalen of een samenleving prehistorisch is, is het schrift. Leg uit waardoor met dit criterium geen precieze periodisering mogelijk is.

Gebruik bron 1.

Een bewering:

Uit deze bron blijkt dat Thucydides als geschiedschrijver een wetenschappelijke benadering heeft.

- 4p 3 Ondersteun deze bewering met twee voorbeelden uit de tekst, en geef bij elk voorbeeld aan waarom dit een historisch-wetenschappelijke benadering is.

Gebruik bron 2.

Een bewering:

Deze eed past bij de ideeën die er in de tijd van Aristoteles in Athene leven over burgerschap en politiek.

3p **4** Ondersteun deze bewering door:

- een van de ideeën over burgerschap en politiek die in de tijd van Aristoteles in Athene leven te noemen en
- uit te leggen hoe dit idee in de eed naar voren komt.

Gebruik bron 2.

Voor het nagaan van de opvattingen van Atheense burgers in de tijd van Aristoteles lijkt dit een bruikbare bron.

1p **5** Noem een argument voor de bruikbaarheid van deze bron als je kijkt naar de representativiteit van de bron voor je onderzoek.

De middeleeuwen

Tussen de ineenstorting van het Romeinse Rijk en het ontstaan van feodale verhoudingen in het bestuur in de vroege middeleeuwen in West-Europa kan een verband gelegd worden.

2p **6** Leg uit welk verband dat was.

Gebruik bron 3.

Uit deze bron blijkt dat:

- in 982 bisschop Adalbert uit handen van keizer Otto II voor twee functies zijn bevoegdheid ontvangt en
- omstreeks 1175 deze gebeurtenis uit 982 zó belangrijk wordt gevonden, dat er een afbeelding van wordt gemaakt op een kerkdeur.

2p **7** Leg met een kenmerkend aspect van de middeleeuwen uit, waarom deze gebeurtenis in de twaalfde eeuw op een kerkdeur in het Duitse Rijk kan zijn afgebeeld.

De groei van de steden in West-Europa droeg bij aan het einde van de feodale verhoudingen in het bestuur.

2p **8** Leg dit uit.

Gebruik bron 4.

Twee beweringen:

- 1 Artikel 111 van het Edict van Villers-Cotterêts kan gezien worden als een oorzaak **en** een gevolg van centralisatie.
- 2 Voor Franse nationalist in de negentiende eeuw was François I een voorbeeld.

4p **9** Leg beide beweringen uit.

Door de tijd heen

Hieronder staan vijf historische citaten (1 tot en met 5) met daaronder de publicaties (a tot en met e) waaruit deze citaten afkomstig zijn:

- 1 “Toen hij voor het eerst optrad, keerde hij zich alleen maar met de grootste voorzichtigheid tegen enkele van de ergste misbruiken in de Kerk. (...) Hij deed dit met zo’n bescheidenheid dat eruit blijkt dat hij alleen maar wilde dat ertegen werd opgetreden en dat hij niet van plan was om dat zelf te doen.”
- 2 “Dit is het bevrijden van de mens uit zijn onmondigheid, waaraan hij zelf schuld heeft. Onmondigheid is het onvermogen om zijn verstand te gebruiken zonder leiding van een ander. Deze onmondigheid is eigen schuld wanneer de oorzaak ervan niet ligt in gebrek aan verstand, maar wel in gebrek aan moed en wilskracht om het te gebruiken zonder leiding van een ander. Heb de moed je eigen verstand te gebruiken!”
- 3 “Voor de wet heeft iedereen dezelfde rechten (...). En als we moeten bepalen wie het meest geschikt is om een openbaar ambt te vervullen, kijken we niet naar sociale klasse, maar vooral naar persoonlijke kwaliteit. (...) In vrijheid nemen wij deel aan het bestuur van de stad en in vrijheid staan wij tegenover elkaar in de dagelijkse omgang (...).”
- 4 “Het gezag van de vorst is heilig. God stelt de vorsten aan als zijn ministers en hij regeert door hen over de volkeren. De vorsten treden dus op als ministers van God en als zijn luitenanten (plaatsvervangers) op aarde.”
- 5 “Wij verklaren dat geen van de geestelijken (...) een bisdom, of een abdij of een kerk mag ontvangen uit handen van een keizer of koning of elk ander niet-kerkelijk persoon, mannelijk of vrouwelijk.”

- a Redevoering van de Atheense staatsman Perikles ter herdenking van de gevallen in het eerste jaar van de Peloponnesische oorlog tussen Athene en Sparta.
- b Uit de inleiding bij een heruitgave van: Johannes Calvijn, De noodzaak om de kerk te hervormen.
- c Jacques Bossuet, Het koninklijk gezag. (Bisschop Bossuet was verbonden aan het hof van de Franse absolutistische koning Lodewijk XIV).
- d Decreet van Paus Gregorius VII.
- e Immanuel Kant, Beantwoording van de vraag: wat is Verlichting?

2p **10** Zet bij elk citaat de juiste bronvermelding. Noteer alleen de nummers en de daarbij passende letters. Bij elke uitspraak past één bronvermelding.

Gebruik nogmaals de hierboven staande citaten 1 tot en met 5.

De vijf citaten staan in willekeurige volgorde.

2p **11** Zet ze in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 5.

De Beeldenstorm wordt gezien als een belangrijke gebeurtenis in het “voorspel” vlak voor het uitbreken van de Nederlandse Opstand.

Aan 1566, het jaar van de Beeldenstorm, zijn door historici in de loop der tijd verschillende namen gegeven. Sommige historici die de Beeldenstorm als religieus conflict zien, noemen 1566 het Wonderjaar. Andere historici, die meer sociale oorzaken zien voor de Beeldenstorm, noemen 1566 het Hongerjaar.

- 4p 12 Leg uit dat deze bron gebruikt kan worden om beide visies op de Beeldenstorm te ondersteunen.

Een ontwikkeling:

Omstreeks 1500 begint de Europese overzeese expansie vanuit Portugal en Spanje.

Omstreeks 1600 gaan ook Hollandse en Zeeuwse kooplieden handelsroutes zoeken naar Azië, Afrika en Amerika.

- 4p 13 Beschrijf deze ontwikkeling door:
- een **politiek** motief te noemen dat de Hollanders en Zeeuwen hadden voor het zoeken naar handelsroutes en
  - een gevolg te noemen van het ontdekken van deze handelsroutes voor de economie van de latere Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en
  - uit te leggen waardoor deze zestiende-eeuwse ontwikkeling past bij een beginnende wereldeconomie.

Gebruik bron 6.

Stel: Je doet onderzoek naar de economische achteruitgang van de Republiek in de achttiende eeuw. Je vindt deze tekst en je vraagt je af of deze bron bruikbaar is voor het onderdeel van je onderzoek dat gaat over het gedrag van de stadsbestuurders in de Republiek.

- 4p 14 Noem twee redenen waarom je twijfelt aan de bruikbaarheid van deze bron voor je onderzoek en geef per reden aan of die te maken heeft met de representativiteit of met de betrouwbaarheid van de bron.

Gebruik bron 7.

De Franse Nationale Vergadering deelt de algemene kritiek die in de achttiende eeuw bestond op het ancien régime op het gebied van:

- 1 het bestuur
- 2 burgerrechten en
- 3 de bestaande maatschappelijke verhoudingen.

- 6p 15 Licht dit toe door:
- (zonder bron) bij elk van deze drie punten de kritiek op het ancien régime die in die tijd bestond, te noemen en
  - (met bron) de verbetering aan te geven die de Nationale Vergadering voorstelt.

Moderne tijd

In 1849 koos de Duitse Nationale Vergadering koning Frederik Willem IV van Pruisen tot keizer van het Duitse Rijk. De koning weigert, omdat hij de macht niet wil aannemen van een door het volk gekozen parlement. Tegenover een diplomaat verklaart hij: "Je neemt alleen iets aan en je kiest alleen iets uit, wat ook geleverd kan worden; en jullie daar hebben niets te bieden. Dat regel ik wel met mijn gelijken".

- 2p **16** Leg uit dat de houding van Frederik Willem IV meer past bij het optreden van een vorst uit de zeventiende of achttiende eeuw dan bij een vorst uit de negentiende eeuw.

Gebruik bron 8.

Uit de lezing van R. Eekhout kun je afleiden dat er in de negentiende eeuw verschillende motieven meespelen bij de beslissing wetenschappelijke reizen te maken.

- 4p **17** Leg dit uit door:
- twee motieven uit de lezing van R. Eekhout te noemen en
  - per motief uit te leggen waarom dit past in zijn tijd.

Gebruik bron 9.

In de negentiende eeuw ontstaat er een splitsing binnen de socialistische beweging. Eén stroming binnen de socialistische beweging gaat ervan uit dat veranderingen alleen door een gewelddadige revolutie te bereiken zijn, een andere socialistische stroming wil ook andere, niet gewelddadige middelen toepassen.

In deze prent maakt tekenaar Hahn propaganda voor één van beide stromingen.

- 6p **18** Licht dit toe door:
- eerst (met bron) aan te geven waarom dit een propagandaprent genoemd kan worden en
  - daarna (met bron) aan te geven welke opvatting door Hahn hier wordt uitgedragen en
  - ten slotte (zonder bron) te beredeneren of de boodschap van Hahn in Nederland de meeste aanhang onder de socialisten heeft gekregen.

Een bewering:

Tussen de industrialisatie van de westerse wereld en de manier waarop in de twintigste eeuw de twee wereldoorlogen zijn gevoerd, bestond een causaal verband.

- 2p **19** Leg met een voorbeeld uit welk verband daartussen bestond.

Gebruik bron 10.

Stel: je maakt een werkstuk over Nederland in de jaren veertig en je vindt deze bron.

- 4p **20** Noem twee kenmerken van het nationaalsocialisme en leg bij elk kenmerk uit op welke wijze de bron daarbij past.

Gebruik bron 10.

Stel: de politieagent uit deze verklaring moet zich na de oorlog verantwoorden voor zijn houding in de oorlog. Een zuiveringscommissie, belast met het onderzoek naar oorlogsmisdadigers, vindt het moeilijk om tot een oordeel te komen. Sommige leden van de commissie zijn van mening dat de agent zich aan collaboratie heeft schuldig gemaakt, andere leden vinden dat de man zich alleen aanpaste.

- 2p **21** Geef voor elk van beide visies een argument.

Gebruik bron 11.

Over de inhoud van De Lattre de Tassigny's toespraak wordt in 1951 door de Vietminh anders geoordeeld dan door de Amerikaanse regering.

- 6p **22** Leg uit:

- waarom de Vietminh in de toespraak van De Lattre de Tassigny een bewijs ziet voor continuïteit in het Westers imperialisme en
- wat de mening is van de Amerikaanse regering over de vijandbeelden van de Vietminh en van Frankrijk waarnaar De Lattre de Tassigny in zijn toespraak verwijst en
- (zonder bron) waarom De Lattre de Tassigny zich juist tot deze jongens richt.

Gebruik bron 12.

In zijn redevoering probeert bondskanselier Kohl de vrees van andere landen over een hereniging van Oost- en West-Duitsland weg te nemen.

- 3p **23** Licht dit toe door aan te geven:

- (zonder bron) waardoor Oost- en West-Duitsland zijn ontstaan en
- (zonder bron) waarom andere landen bang waren voor een herenigd Duitsland en
- (met bron) waarmee Kohl deze vrees wil wegnemen.

Gebruik bron 13.

Stel: je gebruikt deze prentbriefkaart in een tentoonstelling over de jaren zestig van de twintigste eeuw.

- 3p **24** Schrijf een toelichting bij deze foto waarin je:

- een sociaal-culturele verandering van de jaren zestig noemt en
- een economische verklaring voor die verandering geeft en
- aangeeft hoe deze verandering uit de foto blijkt.